

Na de implosie, de inspiratie (5)

Formeer een Ideologisch Zakenkabinet!

RENÉ CUPERUS

Laat ik maar direct met de deur in huis vallen: de verkiezingsuitslag is een ramp voor het land én een ramp voor progressief Nederland. Wie denkt dat we ons land de eenentwintigste eeuw kunnen binnenloodsen op basis van een houding van anti-globalisering, anti-Europa, anti-bedrijfsleven, anti-islam en anti-euthanasie (om de belangrijkste hobbies van de verkiezingswinnaars maar even te noemen), is niet goed bij zijn hoofd. Voor een vrolijke toekomst van Nederland moet men met meer aankomen dan met een retro-politiek van angst, onzekerheid en veranderingsmoeheid.

Nederland moet het als altijd hebben van het motto 'wie slechts een klein, lullig landje in de wereld is, moet slim en creatief zijn'. Daarom kunnen we ons maatschappelijke stilstand en die hele fixatie op de tango tussen politiek en media helemaal niet veroorloven en is het een gotspe om te doen alsof er aan Nederland niks verbeterd hoeft te worden.

Sla de Europese en internationaal vergelijkende lijstjes er maar op na. Dan schrik je vaak van de plek van Nederland. Nederland is suffe middelmaat op heel veel terreinen — het niveau van de universiteiten, armoede, ziekenhuizen, geweldscriminaliteit, integratie, patenten, noem maar op. Ons omringende landen laten zien dat er nog heel veel te leren en te verbeterd

ren valt. Inderdaad: de Scandinavische landen voeren bijna al die rijtjes aan. Er zijn slimmere kleine landjes dan Nederland.

Nederland af? Alle verandering een 'uitverkoop van de beschaving'? Wat een nonsens. Wat we uiteindelijk hard nodig hebben is — net zoals Finland, Denemarken, Ierland en zelfs Slowakije — een breed gedragen, positief toekomstbeeld van Nederland. Dat gaat niet snel lukken. Want voor we zover zijn, staan er eerst nog forse beren op de weg.

DE PARADOX VAN DE PVD A

Achter de rampzalige verkiezingsuitslag gaan minstens vier fundamentele problemen schuil (mijn vriend en de iets te alomtegenwoordige denker Jos de Beus kan er, uit de losse pols, nog zeventien bij noemen, maar ik houd het op vier).

1. Nederland valt sociologisch uit elkaar. De twee-componentenlijm van de sociaal-democratische solidariteit begint los te laten (de confessionele geloofslijm is van een iets andere samenstelling en heeft transcendentie kleef-eigenschappen). Het politieke midden is geëxplodeerd. Er is een surrealistische kloof ontstaan tussen centrum-links en centrum-rechts in de Nederlandse politiek, tussen CDA en PvdA vooral. Ook de splijting binnen links tussen sociaal-liberale academische professionals en de sociaal-conservatieve gemiddelde Ne-

37

derlanders — de splijting tussen 'links voor de wijk' (SP, PvdA) en 'links voor de wereld' (PvdA, GroenLinks en D66) — betekent Alarmfase 1.

2. Deze verkiezingsuitslag gaat ook over dat vredige dorpsschooltje in West-Brabant (met Sinterklaas op het raam geplakt), waar een klein aardig jongetje door een gettocrimineel werd doodgestoken. De emotionele schokgolf hiervan staat voor de transformatie van onze samenleving van een *high trust society* in een *low trust society*. Deze staat voor de heel reële onzekerheden en angsten die gepaard gaan met globalisering, massa-migratie, postindustrialisering, individualisering. Met een harde scheiding tussen hoogopgeleiden en laagopgeleiden, toekomst-optimisten en toekomst-pessimisten.

3. Het is helemaal geen toeval dat alle winnaars van de verkiezingen partijen zijn die nooit geregeerd hebben, en dat al die partijen werden afgestraft die dat ooit wel gedaan hebben. Daar gaat een crisis van het regeren en besturen in Nederland achter schuil. Een enorme kortsluiting tussen de technocratische beleidswerkelijkheid en de gevoelstemperatuur van de door mensen dagelijks ervaren werkelijkheid.

4. De uitslag gaat ook over de onzekere campagne-glimlach van Wouter Bos, het grijze haar van Ferd Crone en het gebrek aan programmatische impact van de Wiardi Beckman Stichting: over een PvdA die *in the end* niet goed genoeg in conditie is. De basisfuncties van de PvdA zijn gewoon niet goed op orde. Het hapert fors aan de scouting- en recruiteringsfunctie; zie de teleurstellende mechanismen rondom de kandidatenlijst ('kwaliteit is een restpost'). En het hapert aan de programma-functie: politiek is voor de PvdA op een of andere manier te vrijblijvend geworden. Het op zich best sympathieke PvdA-program met zijn 1000 *bullet points* wil alles en dus niks. Naar verluidt is er in de programcommissie nooit onenigheid geweest of een temperamentvol verschil van mening, en dat met zo'n op veel terreinen fors verdeelde partij. Neem de

cruciale onbesliste koersstrijd tussen onze iets te neo-liberale economen en onze iets te SP-georiënteerde achterban over de verhouding tot de markt en het bedrijfsleven. Neem alle lang niet indringend genoeg gevoerde discussies die zouden moeten voortvloeien uit het feit dat de PvdA een *avant garde*-migrantenpartij geworden is. De paradox van de PvdA is deze: doordat onderlinge discussie en confrontatie veel te veel worden vermeden, is er te weinig eenheid en gemeenschappelijk politiek elan ontstaan.

Daarom is het goed dat, al is het maar voor even, het jonge lijkje van Niet Nix uit zijn graf is opgegraven. Niet Nix heeft namelijk iets gemeen met de grote charmeur met x-factor van de afgelopen verkiezingen, de SP. Zij delen een aanstekelijk, bijna naïef geloof in politiek — *hands-on*, oplossingsgericht en pragmatisch — met daarnaast een totaal gebrek aan eerbied voor deskundigen en beleidsbobo's: *fuck the experts*. Die houding zullen we ook hard nodig hebben: 'Durf zelf te denken en plannen te maken.'

KILLE POLITIEK

De kernvraag is: waar halen we het elan, het optimisme en de inspiratie vandaan om een beter functionerend Nederland voor elkaar te krijgen? Om het kapotte zelfvertrouwen van Nederland te herstellen? Lukt het nog om iedereen daarin mee te krijgen? Om een sociale moderniseringskoers — een inspirerende, overtuigende verbeteragenda — voor Nederland uit te zetten, die door mensen niet als bedreiging maar als avontuur wordt gezien?

Zoveel is zeker: dat vergt een radicaal andere aanpak van beleid maken, besturen, hervormen, bureaucratie, communicatie. Dat vraagt om onorthodox politiek ondernemerschap tegen alle gangbare routines en heilige huisjes van bestuurlijk Nederland in. We moeten als politiek om te beginnen af van de hyper-technocratische fixatie op het Centraal Planbureau (CPB), onze totalitaire beleidspolitie: die exclusieve aanpak, dat is wel duidelijk, leidt tot een enorme vreemding bij niet-economen, lageropgeleiden

en alle mensen met gezond verstand. Vraag politici uit Vlaanderen of andere goede waarnemers van Nederland, en ze zullen hun bevreemding uitspreken over hoe de Nederlandse politiek zich laat gijzelen door de technocratie. Kille politiek.

Het beleids circus van het CPB en de elkaar afdekkende en afschinkende departementen heeft gefaald. Zij zijn er, zo simpel is het, niet in geslaagd om de gemiddelde Nederlander het

Er waart een spook door Europa: het spook van de Opstand tegen een Wereld in Verandering

idee te geven dat men vertrouwen kan hebben in het toekomstbeeld van de beleidselite, dat men er vertrouwen in kan hebben dat de noodzakelijke hervormingen fair en rechtvaardig uitpakken. Onderschat niet de enorme vertrouwensbreuk, de disconnectie in taal, waarden, zorgen en angsten tussen ambtelijke-academische professionals (inclusief 'de politiek') en de gemiddelde Nederlander: zie het Europees referendum en zijn kloof tussen hogeropgeleiden en lageropgeleiden.

Paul Schnabel heeft het eens fraai gezegd: de Haagse beleidselite zit op de boot naar Amerika (op zijn minst naar Londen), terwijl de bevolking haar kompas op Scandinavië heeft gericht. (Klein probleempje: deze breuklijn loopt dwars door de PvdA heen.)

Deze scheiding der geesten tussen beleidselite en bevolking vormt momenteel de belangrijkste politieke brandstof. Er waart een spook door Europa: het spook van de Opstand tegen een Wereld in Verandering. In veel landen bespeurt men een sociaal-conservatieve nostalgie naar vroegere tijden en oude zekerheden. Een roep om de terugkeer van traditionele gemeenschapszin en normen en waarden. Er is verzet tegen de ontwortelende globalisering in al haar gedaanten (economische liberalisering, de multi-

culturele samenleving) en een toenemende afkeer van liberale, individualistische en materialistische waarden. Populisme en provincie zetten zich tegen grootste kosmopolitische postmoderniteit. We hebben hier te maken met de dragende krachten achter de afwijzing van de Europese Grondwet in Frankrijk en Nederland. Het is ook de trend onder de uitslag van de laatste Oostenrijkse verkiezingen en zeer recent: de opnieuw spectaculaire uitslag van de Nederlandse verkiezingen.

De beleidselite geeft zich veel te weinig rekenschap van het feit dat er winnaars en verliezers zijn in het enorme transformatieproces waarin onze nationale samenlevingen gevangen zitten. Het optimistisch bejubelen van de Nieuwe Globale Wereld is bovenal weggelegd voor hogeropgeleiden, voor een welvarende elite, voor mensen voor wie internationale carrières, zich uitdrukken in het Engels, 'levenslang leren' en 'zelfmanagement' geen bedreiging, maar een uitdaging vormen. Voor grote groepen anderen, die onzeker zijn over deze veranderingen, of zich er slachtoffer van voelen is dat een heel ander verhaal.

Men gaat er veel te achteloos van uit dat de gemiddelde Nederlander zich wil en kan 'internationaliseren', dat mensen zich zullen willen schikken in de zelfopheffing van de natiestaat, de zelfopheffing van de institutionele nationale politiek en de omarming van de multiculturele werkelijkheid. Het kernprobleem is dat die Nieuwe Geglobaliseerde Wereldsamenleving geteisterd wordt door de zogenaamde 'participatieparadox'. Die stelt dat hoe intensiever politieke en maatschappelijke participatie is (in termen van de moeite die het kost om eraan deel te nemen), hoe meer het enkel de elite zal zijn die er ook effectief gebruik van maakt! De kosmopolitische utopie dreigt alleen toegankelijk te zijn voor de elite.

HERSTELWERK

Het is dat onbehagen en ongemak waarop de hedendaagse (progressieve) politiek een bindend en overbruggend antwoord moet geven. Op het

spel staat of de politiek, of progressieve politiek, of de PvdA, nog haar existentiële functie van verbindingsschakel kan blijven uitoefenen. Verbindingsschakel tussen hogeropgeleiden en laagopgeleiden (het interne klassencompromis), tussen collectieve sector en private sector, tussen

Waar het in de kern om draait, is een heel basaal herstel van het geloof in politiek

cultuurgevoeligen en vakbondsgevoeligen, tussen migranten en niet-migranten, grote steden en provincie. Tussen wijk en wereld. Van die allianties hangen de overtuigingskracht en de eventuele regeerkracht van progressieve politiek af (op langere termijn, wie weet, in een grote Progressieve Partij of in een Progressieve Regeringscombinatie in een tweepartijstelsel).

Het feit dat er nu, in de vorm van de SP, een valse kloon naast de PvdA is komen te liggen, maakt het herstelwerk aan die allianties er niet gemakkelijker op. Maar deze concurrentie op links kan men ook zien als de noodzakelijke zweeps slag om de PvdA weer op scherp en op orde te krijgen. (Voorlopig leg ik me er niet bij neer dat de erfenis van Troelstra, Drees, Den Uyl en Kok beheerd gaat worden vanuit een rookworstenfabriek in Oss). Wel kan men aan de uitbundige aantrekkingskracht van de SP aflezen dat we de fase van 'Het gelijk van Rechts' achter ons aan het laten zijn, de periode waarin de schaduwzijden van de *permissive society* uit

de jaren zestig, van de verzorgingsstaat en van massa-migratie en de multiculturele samenleving agenda-bepalend waren. In plaats daarvan rukken nu de keer- en schaduwzijden van Anglo-globalisering en liberalisering (polarisatie en nieuwe ongelijkheden) hard op naar de politieke agenda. 'Het Gelijk van Links' is, wat dit aangaat, bezig aan een comeback.

Wat we op kortere termijn wel eens nodig zouden kunnen hebben is een nieuw type kabinet. Vrij naar Felix Rottenberg in *Het Parool* van zaterdag 2 december jl. noem ik dat een Ideologisch Zakenkabinet. Weg met verkiezingsprogramma's met 1000 *bullet points*. De politiek moet vooral veel aan de samenleving zelf overlaten ('politiek maakt soms meer kapot dan je lief is'), maar wel een paar hele goede, slimme, geloofwaardige interventies doen: *hands-on*, probleemgericht. Drie projecten, drie doorbraken, niets meer: onderwijs van wereldkwaliteit maken (zowel top als vmbv); onorthodox de probleemwijken opstuwen; en een slim plan voor Europa en de Europese economie bedenken. *That's all*.

Dat moet ervoor zorgen dat we net als andere slimme kleine landen opnieuw een breed gedragen en fair zelfbeeld krijgen, een beeld van een beter, sterker en creatiever Nederland. Waar het in de kern om draait, is een heel basaal herstel van het geloof in politiek. Politiek moet weer worden: goede mensen die goede dingen doen.

Deze bijdrage is gebaseerd op een voordracht die René Cuperus hield op de bijeenkomst '10 Jaar NIET NIX', op maandag 4 december 2006 in de Melkweg in Amsterdam.